

Sabri Esat Siyavuşgil'in Gözünden Ahmet Mithat

Ahmet Mithat Through The Eyes Of Sabri Esat Siyavuşgil

Kudret SAVAŐ

Dr. Öğr. Üyesi., Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Afyon Kocatepe University, Faculty of Education, Department of Turkish Language Education, kudretsavas@aku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6544-0029>.

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü – Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi – Date Received	24 Mayıs / May 2022
Kabul Tarihi – Date Accepted	26 Eylül / September 2022
Yayın Tarihi – Date Published	30 Eylül / September 2022
Yayın Sezonu - Pub Date Season	Eylül / September

Atf / Cite as: Savaş, K. (2022), Sabri Esat Siyavuşgil'in Gözünden Ahmet Mithat/Ahmet Mithat Through The Eyes Of Sabri Esat Siyavuşgil. Turkish Academic Research Review, 7 (3), 693-709. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr/issue/72766/1120956>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal iermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr>

Copyright © Published by Mehmet ŐAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey. All rights reserved.

Sabri Esat Siyavuşgil'in Gözünden Ahmet Mithat

Kudret SAVAŐ

Öz

Sabri Esat Siyavuşgil'in 1945-1946 eğitim-öğretim yılının açılış dersi töreninde verdiği "Ahmet Mithat-Mürebbi" başlıklı konferansı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu konferans metni daha sonra "Üniversite Konferansları 1945-1946" başlığıyla Kenan Matbaası tarafından İstanbul'da basılmıştır. Aynı metin *İstanbul Kültür* dergisinde "Ahmet Mithat Efendi- Rönesans Adamı I-II" ve "Ahmet Mithat Efendi Bize Neler Öğretti III-IV?" başlığıyla 1 Mart-15 Nisan 1946 tarihleri arasında dört sayı boyunca yayımlanmıştır. Sanatçının İstanbul Üniversitesi'nin açılış dersi olarak verdiği bu konferans ne yazık ki dergi sayfalarında unutulmuştur. Oysa Siyavuşgil'in bu konuşmada Ahmet Mithat Efendi ile ilgili kullandığı "Rönesans Adamı" ifadesi bile edebiyat tarihimiz açısından kendi başına yeteri kadar ilgi çekicidir. Bu çalışmanın amacı, Ahmet Mithat Efendi'yle ilgili yaygın kanının dışında farklı kanılar ortaya koyan sanatçının fikirlerini inceleyerek Siyavuşgil'in bu konudaki yaklaşımını belirlemektir.

Siyavuşgil'in Ahmet Mithat hakkındaki düşünceleri, yakın zamana kadar edebiyat tarihimizde kendini belli eden olumsuz yaklaşımdan ciddi biçimde farklılık göstermektedir. Yazar, Ahmet Mithat'ın modern Türk edebiyatının doğuş anında üstlendiği role odaklanarak onu bu çerçevede değerlendirmeye çalışır. Söz konusu değerlendirme elbette yeni bir toplumun oluşturulması çabalarında Ahmet Mithat'ın katkılarını da göz ardı etmez. Bunun yanı sıra Ahmet Mithat'ın karşı karşıya kaldığı yeni medeniyetin faydalı yanlarını bir süzgeçten geçirerek toplumuyla paylaşması da yazarın önemli bulduğu bir yaklaşımdır. Ahmet Mithat'ın bu paylaşımı yaparken kaynaklarını açıklamaktan çekinmemesi, bu kaynaklara atıfta bulunması bakımından dönemin diğer sanatçılarından ayrıldığı vurgular. Ahmet Mithat'ı farklı kılan hususları sıralayan Siyavuşgil, Ahmet Mithat hakkındaki olumsuz yargıların ortaya çıkış nedenlerine değindikten sonra her birini çürütecek düşünceler ileri sürer. Bu bakımdan Siyavuşgil'in yaklaşımını ortaya koyan söz konusu konferans, Ahmet Mithat hakkında erken dönemde ortaya konan ciddi bir inceleme mahiyeti taşımaktadır. Bu yönüyle günümüzde de dikkatle incelenmeyi hak etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sabri Esat Siyavuşgil, Ahmet Mithat, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Tarihi, Rönesans Adamı.

Ahmet Mithat Through The Eyes Of Sabri Esat Siyavuşgil

Abstract

Sabri Esat Siyavuşgil's lecture titled "Ahmet Mithat-Mürebbi" given at the opening lecture ceremony of the 1945-1946 academic year is the subject of this study. The text of this conference was later published in Istanbul by Kenan Printing House under the title of "University Conferences 1945-1946". The same text was published in Istanbul Kültür magazine under the titles of "Ahmet Mithat Efendi- Renaissance Man I-II" and "What Ahmet Mithat Efendi Taught Us III-IV?" for four issues between 1 March and 15 April 1946. This conference, which the artist gave as the opening lecture of Istanbul University, has unfortunately been forgotten in the pages of the journal. However,

even the expression "Renaissance Man" used by Siyavuşgil in this speech about Ahmet Mithat Efendi is interesting enough in itself in terms of our literary history. The aim of this study is to determine Siyavuşgil's approach to this issue by examining the ideas of the artist, who put forward different opinions about Ahmet Mithat Efendi.

Siyavuşgil's thoughts on Ahmet Mithat differ seriously from the negative approach that has been evident in our literary history until recently. The author tries to evaluate Ahmet Mithat from this perspective by focusing on the role he assumed at the birth of modern Turkish literature. This assessment of course does not ignore Ahmet Mithat's contributions in the efforts of the establishment of a new society. In addition, Ahmet Mithat's sharing the beneficial aspects of the new civilization he faced with his society by filtering it is an approach that the author finds important. It is emphasized that Ahmet Mithat did not hesitate to reveal his sources while sharing this, and that he differed from other artists of the period in terms of referring to these sources. Listing the points that make Ahmet Mithat different, Siyavuşgil put forward ideas to refute each of them after mentioning the reasons for the emergence of negative judgments about Ahmet Mithat. In this respect, the conference, which presents Siyavuşgil's approach, is a serious examination of Ahmet Mithat in the early period. In this respect, it still deserves to be carefully examined.

Keywords: Sabri Esat Siyavuşgil, Ahmet Mithat, İstanbul University, history of literature, Renaissance man.

Structured Abstract

Some of the approaches found in the conference, which Siyavuşgil gave as the opening lecture, draw attention in terms of opposing the official view at some points as well as putting forward objections to some established ideas of the Turkish literature canon of the period. It should be noted that the first of these objections was against the date 1933 on the university logo on the cover of the book. The logo on the cover page of the work shows the date of establishment of İstanbul University in 1933, and the years that the institution served as Darülfünun are not considered as a part of its own institutional history.

It is understood from the statements of Ahmet Mithat-Darülfünun that Siyavuşgil's thoughts on the university's past differ considerably from this policy. (Siyavuşgil, 1946, p. 24) The expression reveals that Siyavuşgil's approach -especially in the context of Ahmet Mithat-is outside the official view.

According to the artist, who states that some of the wrong ideas about Ahmet Mithat stem from a wrong method used in criticism, evaluating Ahmet Mithat's ideas, knowledge and actions through today's criteria opens the door to a serious mistake (Siyavuşgil, 1946, p. 25).

Siyavuşgil told that who expressed the inaccuracy of this method, in order to reveal the true value of a person, the conditions of the period in which the person lived should be taken into account. According to the author, who urged critics to reconsider their views without considering the conditions of the period, there is another issue that can be considered as the reason for the wrong approaches that emerged. This approach; evaluating Ahmet Mithat through political developments, expressing an opinion about the author by considering his relations with Abdülhamit, writing to Mithat the criticisms that emerged against the popular names of the period, and this is one of the main reasons for not being able to make a cold-blooded evaluation.

The opposition to Ahmet Mithat, especially seen in the works and writings of the writers around Edebiyat-1 Cedide, even going even further, seeing Ahmet Mithat as "the symbol of ignorance" stems from subjectivity and youthful excitement. Although

it is possible to list the names of many artists who have this approach, the artist Siyavuşgil specifically mentioned in his speech is Tevfik Fikret. Siyavuşgil states that Tevfik Fikret surrendered the rights of the artist to whom he was attributed with the characterization of "ignorance" after his death. He argues that the Veli Baba poem written by Fikret after Ahmet Mithat's death is actually a style given to Ahmet Mithat. This judgment contains an evaluation which is interesting in terms of literary history and about which we could not find much information. This issue has never been mentioned in the sources we have reviewed on the subject, and no approach has been found that interprets the poem in this way.

Siyavuşgil argues that the comparison between Ahmet Mithat and Namık Kemal and Namık Kemal's thoughts on Ahmet Mithat should not be taken into account in a scientific criticism (Siyavuşgil, 1946, p. 24). According to Siyavuşgil, in order for Namık Kemal's ideas to be appreciated, Ahmet Mithat's style of working towards the public and aiming to raise the public to a certain level of consciousness is needed. (Siyavuşgil, 1946, p. 30).

One of Siyavuşgil's most interesting ideas about the author is that he stated that he functioned as a "Renaissance man" for the Ottoman cultural basin. According to Siyavuşgil, Ahmet Mithat's "life and work is the life and work of a Renaissance man." He is a name in front of which "Western civilization and culture" has "laid out the knowledge treasures that humanity has accumulated for centuries", and Ahmet Mithat "understood how much our life needed this culture from the Tanzimat and even before the Western Era". he acted with the "great ambition of encompassing all knowledge, as seen in the Renaissance men" (Siyavuşgil, 1946, p. 25).

According to the artist, who pointed out that one of Ahmet Mithat's greatest services was the role he played in the press becoming a power, the fate of newspapers and printing houses changed completely with Ahmet Mithat's efforts. It was Ahmet Mithat who, for the first time in the history of Turkish printing, "bring the printing house to Babıali and set it in front of him" and "declared that the press is a fourth power" and symbolized this situation by making Babıali the place where the press gathered (Siyavuşgil, 1946, p. 31).

It is possible to say that Siyavuşgil's thoughts on Ahmet Mithat are positive. These ideas, put forward by Siyavuşgil as a scientist with a scientific critique, are also a response to the criticisms of Ahmet Mithat, which will emerge and sharpen later on.

Giriş

Sabri Esat Siyavuşgil; sanatçı ve akademisyen kimliklerini çalışmalarında birleştirebilmiş bir isimdir. Akademik anlamda da sadece kendi alanıyla ilgilenmekle kalmamış, değişik alanlarda ve kurumlarda farklı görevler üstlenmiştir. Hem öğrencisi hem de asistanı olarak sanatçıyı yakından tanıyan S. Evrim'e göre Siyavuşgil, "... his ve düşünce âlemini, bir nehrin iki kola ayrılışı gibi, şiir ve nesir diliyle, edebiyat ve ilme geçirmesini bil"miş (2012, s.7) isimlerdendir. Sanatçının bu zenginliğine işaret eden Zeynep Songür de onu; "... mesleği itibariyle psikoloji profesörü, hisleri itibariyle de edebiyatçı, tenkitçi, estetikçidir. Bu yüzden hayatını bu iki

yönden çalışmalar kuşatmış, zaman zaman edebiyat, sanat çalışmaları psikolog yönüne galip gelmiştir.” (1998, s. II) şeklinde ifade eder.

1907 yılında İstanbul'da doğan sanatçı, 1928 yılında fakültenin son sınıfında öğrenimine devam ederken Avrupa'da eğitim görececek gençleri belirlemek amacıyla devlet tarafından açılan sınava katılır ve bu sınavı kazanır (Saçan, 2010, s.1).

1933'te Türkiye'ye döndüğünde Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü'ne felsefe öğretmeni olarak atanır (Saçan, 2010, s.1). Öğretmenlik görevini sürdürdüğü sırada Darülfünun'un lağv edilip yerine İstanbul Üniversitesi'nin kurulmasıyla ömrünün sonuna kadar sürdüreceği üniversite hocalığına başlar. Yeni kurulan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Felsefe Kürsüsüne psikoloji doçenti olarak atanır ve bu kürsüde ders vermeye başlar (Arkun, 2012, s.1). Siyavuşgil, 1942'de umumi psikoloji profesörlüğüne tayin edilmiş, bölüm başkanı olan Ordinaryus Profesör M. Şekip Tunç'un emekliliğinden sonra 1953'te aynı kürsünün başkanı olmuştur (Songür,1998, s. I).

Bu görevlerinin yanında Siyavuşgil, İstanbul Üniversitesi'nde 1964 yılına kadar Fransız Filolojisi kürsüsünü yönetmiş, Yabancı Diller Okulunda yöneticilik yapmıştır. Değişik fakültelerde dersler veren sanatçı; Gazetecilik Enstitüsü'nde Halk Efkârı, Edebiyat Fakültesi'nde Pedagoji Tarihi, Türk Maarifi Tarihi ve bir sömestr kadar da Yeni Türk Edebiyatı dersleri verir (Topçuoğlu, 2013, s.1). Bu dönemde kendisinden ders dinleyen öğrencilerden biri de alanın önemli isimlerinden biri olacak Faruk Kadri Timurtaş'tır. Timurtaş, ikinci sınıf öğrencisi oldukları dönemde derslerine giren Siyavuşgil'in edebiyat hocalığıyla ilgili düşüncelerini, hocasının vefatından sonra kaleme aldığı bir yazıda şöyle dile getirir:

“...Üçüncü sınıfta derslerimizin boş geçmemesi için arkadaşlarla o zamanki dekan rahmetli Prof. Hamid Ongunsu'yu sıkıştırarak, bize Siyavuşgil'in hoca olarak verilmesini sağlamıştık. Kendisi de bundan çok memnun kalmıştı. Dersler çok faydalı olmuş, Siyavuşgil Yeni Türk Edebiyatı sahasında da çok iyi bir hoca olduğunu göstermişti. Bana öyle gelir ki, eğer Sabri Esat Siyavuşgil psikoloji yerine edebiyat kürsüsünde çalışsaydı çok daha iyi olurdu. Kendisinin de böyle bir arzu taşıdığını tahmin ediyorum.

Esasen bu hatırayı burada yad edişim de bu sebepten ileri gelmektedir.” (Timurtaş, 1968’den aktaran Topçuoğlu, 2013, s.3)

Türkçeyi ve Fransızcayı, “titiz ve zengin nüanslarıyla, bir virtüöz ustalığıyla kullan”an (Arkun, 2012, s.2) ve tercümeleleriyle de haklı bir şöhrete ulaşan Siyavuşgil; “zor, zahmetli edebi tercümelelerde de büyük başarı kazanmış” (Songür,1998, s. VIII), Türk okuru tarafından *Cyrano de Bergarac* mütercimi olarak hatırlanmıştır. Ancak farklı alanlarda kalem oynatmayı tercih eden sanatçının bu durumu, onun üstün nitelikli verimler ortaya koymasını da engellemiştir (Nabi,1968, s.3). Sanatçının söz konusu niteliğini okurları açısından değerlendiren Necatigil bu durumu, “Sabri Esad’ın *Tan ve Ulus* gazetelerinin kültür edebiyat ve güzel sanat sayfalarında[ki] makale ve denemeleri bizim kuşağa psikoloji ve estetikle yüklü özlü bir besin olmuştur sanırım.” (Necatigil,1968, s. 4) şeklinde yorumlar.

Bir “Rönesans Adamı” ve “Mürebbi” Olarak Ahmet Mithat

Sabri Esat Siyavuşgil’in İstanbul Üniversitesi’nin 1944-1945 eğitim-öğretim yılının açılışında bir açılış dersi/konferansı olarak ortaya koyduğu metin, açılış törenindeki diğer metinlerle birlikte “Üniversite Konferansları 1944-1945” adıyla 1946 yılında İstanbul Üniversitesi’nin 307 numaralı yayını olarak Kenan Matbaası’na bastırılmıştır. İncelediğimiz metin, bu eserde 25-40. sayfalar arasında neşredilmiş olup yayımlandığı yıl içinde ayrıca İstanbul Eminönü Halkevi tarafından çıkarılan *İstanbul Kültür*¹

¹ *İstanbul Kültür* dergisi, İstanbul Eminönü Halkevi tarafından yayımlanan bir dergi olup aynı halkevinin *Yeni Türk* adıyla yayımlanan dergisi yerine çıkarılmaya başlanmıştır. *Yeni Türk* dergisi, Agah Sırrı Levend yönetiminde yüz yirmi beş sayı yayımlandıktan sonra Levend’in Maarif Vekaleti tarafından çıkarılması planlanan *İslam Ansiklopedisi*’nde görevlendirilmesi yüzünden yayın hayatına son vermiştir. Yaklaşık altı aylık bir aradan sonra Eminönü Halkevi tarafından 1 Birincikanun 1943’te *İstanbul Kültür* dergisi çıkarılmaya başlanmıştır. “Hakikî Garplı düşünceyi gençliğe tanıtmak ve örnek göstermek” amacıyla çıkarılan bu derginin imtiyaz sahibi Ord. Prof. Dr. Ahmet Hamit Ongunsu, genel yayın yönetmeni ise Falih Rıfkı’nın kardeşi Neşet Halil Atay’dır. Derginin kültür-edebiyat sayfalarının yönetimini 1943 yılında doktorasını bitiren Mehmet Kaplan üstlenmiştir. Derginin künyesinde Mehmet Kaplan’ın yönetici olarak ismi geçmemesine rağmen Kaplan, hem dergide çok sayıda yazı kaleme alarak yayımlanmış hem de derginin bir kültür-edebiyat dergisi niteliği kazanmasında etkili olmuştur. Dergide Şükrü Elçin, Şükran Kurdakul, Mehmet Kaplan, Sabri Esat Siyavuşgil, Hilmi Ziya Ülken, Falih Rıfkı Atay, Ahmet Hamdi Tanpınar, Hüseyin Cahit Yalçın, Memduh Şevket Esendal, Ali Canip Yöntem, İsmail Hikmet Ertaylan gibi tanınmış pek çok isme ait yazılar yayımlanmıştır. (İstanbul Kültür dergisi hakkında yapılan nitelikli bir çalışma için bkz. Ahmet İhsan Ömür Tibet, “İstanbul Halkevi Kültür Dergisi (1943 – 1946) İnceleme, Dizin, Metin”, *TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi*, 2018.”

dergisinin 55-58. sayılarında da yayımlanmıştır. Söz konusu metin, 1 Mart 1946'da yayımlanan 55. sayıda "Ahmet Mithat Efendi-Rönesans Adamı", 15 Mart 1946'da çıkan 56. sayıda "Ahmet Mithat Efendi-Rönesans Adamı-II", 1 Nisan 1946'da çıkan 57. sayıda "Ahmet Mithat Efendi-Bize Neler Öğretti-III" ve 15 Nisan 1946 tarihli 58. sayıda ise "Ahmet Mithat Efendi-Bize Neler Öğretti-IV" başlıklarıyla yayımlanmıştır.

Siyavuşgil'in açılış dersi olarak verdiği konferansta ortaya koyduğu bazı yaklaşımlar, Ahmet Mithat hakkındaki kimi yerleşik düşüncelere yönelik itirazlar ortaya koymanın yanı sıra bazı noktalarda resmi görüşe karşı çıkması bakımından da dikkat çekmektedir. Bu karşı çıkışlardan ilkinin, metnin kitaplaştırılmış hâli olan "İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 307" başlığını taşıyan eserin kapağında yer alan üniversite logosundaki 1933 tarihine yönelik olduğunu belirtmek gerekir. Eserin kapak sayfasında yer alan logoda İstanbul Üniversitesi'nin kuruluş tarihi olarak 1933 gösterilmekte, bu tarihle birlikte kurumun Darülfünun olarak hizmet verdiği yıllar, kendi kurumsal tarihinin bir parçası olarak kabul edilmemektedir.

İsviçreli Profesör Albert Malche tarafından hazırlanan rapor doğrultusunda 31.5.1933 tarihli 2252 sayılı kanunla Darülfünun kapatılmış, yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. 1933 Temmuz'u sonunda da Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip'in imzasını taşıyan bir mektup, ilgili birimlerde görev yapan yöneticilere ve görevlerine son verilen 92 öğretim üyesine gönderilmiştir (Mazıcı,1995). 1 Ağustos 1933 tarihinde ise İstanbul Üniversitesi kurulmuştur.

Bu gelişmeler ışığında, Siyavuşgil'in üniversitenin geçmişine dair düşüncelerinin bu politikadan epeyce farklılık gösterdiği Ahmet Mithat-Darülfünun bağlamındaki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Özellikle metinde yer alan "...nihayet üniversite bugün bundan otuz iki yıl önce kaybetmiş olduğu bir müderrisini anıyor." ifadesi (Siyavuşgil,1946, s. 24) Siyavuşgil'in yaklaşımının -özellikle Ahmet Mithat bağlamında- resmi görüşün dışında olduğunu ortaya koymaktadır. Üstelik resmi görüşle çelişen bu yaklaşım, Siyavuşgil tarafından açılış törenine katılanların huzurunda ortaya konmuş,

“... Ahmet Mithat Efendi’ye karşı üniversitenin bestelediği şükran ve minnettarlık duygularına tercüman olmayı büyük bir bahtiyarlık sayarım.” (Siyavuşgil, 1946, s. 24) ifadesiyle dile getirilmiştir.

Ahmet Mithat hakkındaki yanlış fikirlerden bazılarının, eleştiride kullanılan yanlış bir usulden kaynaklandığını belirten sanatçıya göre Ahmet Mithat’ın fikirlerini, bilgisini ve eylemlerini bugünün ölçütleri üzerinden değerlendirmek ciddi bir yanlışlığa kapı aralamaktadır. Yazarı değerlendirenlerin; bu değerlendirmeyi, içinde buldukları zamanın imkan ve birikimine göre yapmaları Siyavuşgil’e göre metodolojik bir yanlışlıktır (Siyavuşgil, 1946, s. 25). Yazar, kişiler ve dönemlerle ilgili değerlendirmelerde nasıl bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğini konuşmasında belirtmeyi ihmal etmez:

“... insanları yaşamış oldukları devirler ve muhitler içinde görmeyi ve göstermeyi, onlara bugünün değil o günün adesesinden bakmayı, değerlerini de iyi niyet ve gayretleriyle muhitlerinde uyandırdıkları tesir bakımından ölçmeyi, ilme ve insafa uygun buluyoruz” (Siyavuşgil, 1946, s. 25)

Yazara göre, Ahmet Mithat hakkında yapılan yanlış değerlendirmelerin nedeni olan bir başka husus daha bulunmaktadır. Bu hususun, ilkinden daha fazla yanlışlıklara neden olduğunu ileri süren Siyavuşgil’e göre siyasi gelişmeler üzerinden Ahmet Mithat’ı değerlendirmek, Abdülhamit’le olan ilişkilerini göz önüne alarak yazar hakkında kanaat belirtmek, Ahmet Mithat hakkında soğukkanlı bir değerlendirme yapamamanın temel nedenlerinden biridir.

Özellikle 1920’li yılların hemen öncesinde ve sonrasındaki edebiyat tarihi kitaplarında Ahmet Mithat’a hiç yer verilmemesi, yer verilen eserlerde de yazarın eksikliklerle anılması, kamuoyunda Ahmet Mithat’la ilgili olumsuz bir havanın doğmasına ve yaygınlaşmasına neden olmuştur (Alan:2021). Tanpınar’ın edebiyat araştırmalarında önemli bir kaynak olarak kabul edilen çalışmasında ortaya koyduğu genelde olumsuz yargılarla sonraki yıllarda pekişen bu durum özellikle 1990’lardan sonra Nüzhet Esen, Fazıl Gökçek, Sabahattin Çağın gibi araştırmacıların çalışmalarıyla aşılmaya başlansa da

edebiyat tarihimizde uzun zaman kendisine hissettiren başat bir yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu yaklaşımın ortaya çıkmasının iki temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, özellikle *Servet-i Fünun* çevresinde yer alan edebiyatçıların ortaya koyduğu eser ve yazılarda görülen Ahmet Mithat aleyhtarlığı hatta daha ileri giderek Ahmet Mithat'ı "timsal-i cehalet" görmeleridir ve Siyavuşgil'e göre bu yaklaşım öznellikten ve gençlik heyecanlarından kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşıma sahip birçok sanatçının ismini saymak mümkün olsa da Siyavuşgil'in konuşmasında özel olarak belirttiği sanatçı Tevfik Fikret'tir. Tevfik Fikret'in "timsal-i cehalet" nitelemesiyle yüklendiği sanatçının hakkını ölümünden sonra teslim ettiğini belirten Siyavuşgil, bu bahiste pek bilinmeyen bir hususu zikrederek Fikret'in Ahmet Mithat'tan özrünün, yine yazdığı bir şiir aracılığıyla ortaya konduğunu belirtir. Fikret'in, Ahmet Mithat'ın ölümünden sonra yazdığı *Veli Baba*²

---

² VELİ BABA

Veli Baba Veli baba,
Kaba saba bir adamdır;
Adam değil, o bir çamdır...
Görürseniz, ürkersiniz.
Yaşı belki yüz, yüz sekiz:
Tam bir Osmanlı altını!
Bilmem, kim koymuş adını;
Ben görünce seyrettim,
"Adam değil bu, çam!" dedim.
Ulu bir çam devirmişler;
....
Veli Baba,
Kaba saba,
Cümlesine,
bâhusus en bi-kesine
Birçok babalıklar etmiş,
Herkes ondan iyilik görmüş;
Yangın olmuş, o söndürmüş;
Düşenleri kaldıran o.
Yaraları da saran o;
Kışın kurdu o öldürür;
Fukaraya odun, kömür,
Çocuklara yemiş verir;
Köyün o peygamberidir;
Bir sene gür yağmurlardan
Köyün ortasından akar
Irmak coşmuş; o hark yarmış,
Köyü ölümünden kurtarmış...
Evet, Baba
Kaba saba;
Kalbi fakat
Bütün rikkat, bütün şefkat.
Evet, yüzü baykuş, doğru;

manzumesinin aslında Ahmet Mithat'a verilen bir tarziye olduğunu ileri sürer. Bu yargı, edebiyat tarihi açısından ilginç ve hakkında pek fazla bilgi bulamadığımız bir değerlendirme içermektedir. Konuyla ilgili gözden geçirdiğimiz kaynaklarda bu husus hiç zikredilmemiş, şiiri bu şekilde yorumlayan bir yaklaşıma rastlanmamıştır. Bu bakımdan Siyavuşgil'in, "... Mithat Efendi bu fani âlemden göçtüktan sonra ölüm yatağına düşen aynı şairin *Veli Baba* manzumesi ile ona son nefesinde tarziye vermiş olduğunu biliyoruz." (Siyavuşgil, 1946, s. 24) cümlesi hakkında yapabileceğimiz şeylerden biri metne müracaat ederek böyle bir yaklaşımın doğru olup olmayacağı hakkında bir fikir edinmeye çalışmaktır.

Şiire göre Veli Baba, budanmış bir çamı andıran "Kaba saba bir adamdır." Fikret, Veli Baba'yı, "Veli Baba/Kaba saba/Cümlesine, bahusus en bokesine/Birçok babalıklar etmiş/Herkes ondan iyilik görmüş" bir insan olarak tarif eder. Yine şaire göre Veli Baba, kaba saba görüntüsünün altında kumrudan bir ruh taşıyan, herkese karşı iyi hisler besleyen bir âdemdir. Masalsı bir atmosfer içinde betimlenen, darda kalan herkesin imdadına yetişen, kaba saba görünüşünün altında kumrudan bir ruh taşıyan ve en çok da kendisine karşı huşunetle davrananlara iyilikle karşılık veren kişi acaba Ahmet Mithat mıdır? Anlatılan kişiliği masalsı atmosferin içinden çekip matbuat alemine aktardığımızda bahsedilen bu kişiliğin Ahmet Mithat olabileceğini söylemek mümkündür. Günümüze ulaşan fotoğrafların birçoğunda üstüne başına pek fazla dikkat etmeyen, iri yarı bir Ahmet Mithat görüntüsü bulunmaktadır. Bu bakımdan fiziki bakımdan betimlenen kişilerin (Veli Baba-Ahmet Mithat) fiziki görüntülerinin birbiriyle uyumlu olduğunu belirtmek gerekir.³ Öte yandan Ahmet Mithat'ın matbuat alemine adım atan, eline kalem alan birçok genci, fikirlerine dikkat etmeksizin desteklediği düşünüldüğünde anlatılan kişinin Ahmet Mithat olabilmesi mümkün hâle gelir.

O baykuşun ruhu kumru! (*Tevfik Fikret-Bütün Şiirleri*, "Veli Baba", s. 531-533, hazırlayanlar İsmail Parlatur, Nurullah Çetin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 2020) Şiirin ilgili olduğunu düşündüğümüz bölümlerini çalışmamıza almakla iktifa ediyoruz.

³ Siyavuşgil'in, Ahmet Rasim'in *Tercüman-ı Hakikat*'te yazılarının nasıl yayınlanmaya başladığını ve Ahmet Mithat'la nasıl tanıştığını anlattığı satırları da bu durumu doğrular: Bu satırlarda Ahmet Rasim, ilk defa karşılaştığı Ahmet Mithat'ın kıyafetinin hiç de beklediği gibi olmamasından duyduğu hayal kırıklığını dile getirir (Siyavuşgil, 1946, s. 39-40).

Siyavuşgil'in bu fikirleri ortaya koymasında etkili olan olaylardan birinin de 1944 yılında Hakkı Tarık Us öncülüğünde düzenlenen "Ahmet Mithat'ı Anma Toplantısı" olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Us, düzenlenmesine ön ayak olduğu toplantıda Ahmet Mithat'ı tanımada neden geciktiğini ve neden yanlış tanıdığını şu sözlerle ifade eder: "... Ben Mithat Efendi'yi pek geç okuyarlardan biriyim. Edebiyat-ı Cedide, romancı Ahmet Mithat'a; meşrutiyet dedikoduları gazeteci ve politikacı Ahmet Mithat'a beni uzun zaman kayıtsız bıraktı." (Us, 1955, s. 21). Yine aynı toplantıda Servet-i Fünun çevresinde toplanan sanatçıların Ahmet Mithat'a yönelik tavrını ve bu tavrın yanlışlığını Hüseyin Cahit Yalçın şu sözlerle dile getirir:

"Ahmet Mithat Efendi'ye bu kadar hürmet ettiğimiz ve hizmetini bildiğimiz halde acaba Edebiyat-ı Cedide hareketiyle neden arasında bir münaferet çıkmıştır ve Fikret neden onun hakkında 'Timsal-i Cehalet' hicviyesini yazmıştır? Bunu Edebiyat-ı Cedidecilerin hürriyet aşklarında ve istibdada karşı besledikleri nefrette aramalıdır. Saraya temas eden ve ona taraftarlıkta bulunan her şey ve her adam Edebiyat-ı Cedidecilerin nazarında menfurdu, bir düşmandı. İşte Ahmet Mithat Efendi bu bakımdan az çok, haklı haksız tarafımızdan muaheze ediliyordu. Çünkü Ahmet Mithat Efendi *Üss-i İnkılâb* muharriri idi. İşte Fikret'in o hicviyeyi böyle bir hava içinde yazmış olduğu unutulmamalıdır. Bugün şu kürsüden Ahmet Mithat Efendi'nin memlekete ifa ettiği hizmetin büyüklüğünü ilan etmekten ve hatrasını hürmetle anmaktan bahtiyarlık duyarım." (Hüseyin Cahit Yalçın, 1955: 72-73, altı çizili vurgu bize aittir.)

Bu sözlerin Siyavuşgil'de büyük bir etki uyandırdığını yine Siyavuşgil'in "Bu gençlik günahını işlemiş olanların, ona neler borçlu olduklarını gene kendi ağızlarından nice nice yıllar sonra neşrettikleri hatıralardan öğreniyoruz." (Siyavuşgil, 1946, s. 24) ifadesinden anlamak mümkündür:

Ahmet Mithat'a yöneltilen eleştirilerin başında onun padişahla kurduğu ilişki ve *Tercüman-ı Hakikat* için saraydan kabul ettiği aylık nakdi yardım gelmektedir. Siyavuşgil, bu düşünceye karşı da Ahmet Mithat'ı savunur ve bu ilişkinin menfaate dayalı bir ilişki olmadığını çok açık olduğunu vurgular: "Sarayın *Tercüman-ı Hakikat*'e bağladığı tahsisatı

jurnalcilik ücreti zanneden kötü kalplilerin iftirasından da uzağız. Çünkü Meşrutiyet'i müteakip bu ağır ithamı tetkik etmek için Yıldız'ın jurnal arşivini didik didik edenlerin nasıl elleri boş dönmüş olduklarını hatırlıyoruz.” (Siyavuşgil,1946, s. 25)⁴ Siyavuşgil’ e göre “Ahmet Mithat’ı büyük bir günahmış gibi devrin, siyasi hayatında konformizmle itham et”mek, “onun güttüğü gayeyi ve tuttuğu yolu iyi anlamamış olan”ların (Siyavuşgil,1946, s. 30) yapabileceği bir değerlendirmedir.

Siyavuşgil’in değerlendirmelerinde dikkat çeken başka bir yön de yenilik taraftarı öncü isimleri eleştiren kimi sanatçılara duyulan kızgınlığın Ahmet Mithat’a yansıtılmasıdır. Özellikle Muallim Naci-Recaizade Mahmut Ekrem çekişmesinde Muallim Naci’ye duyulan kızgınlığın, hem damadı olması hem de *Tercüman-ı Hakikat*’te edebiyat değerlendirmeleri yapan bir konumda olmasından dolayı Ahmet Mithat’a yansıtılmasına karşı çıkar, bu tavrı bir “zümre ve mektep gayretkeşliği” olarak görür (Siyavuşgil,1946, s. 30). Üstelik Siyavuşgil’e göre edebiyat tarihimizin en bilinen kalem kavgalarından biri olan klasikler meselesinde de Mithat’ın düşünceleri pek yabana atılmaması gereken düşüncelerdir ve nihai anlamda Ahmet Mithat’ın düşüncelerinin doğru olduğuna inanır (Siyavuşgil,1946, s. 30).

Edebiyat tarihlerinde yer alan ve Ahmet Mithat hakkında olumsuz kanaatler üretilen bir başka karşılaştırmaya da değinen Siyavuşgil, Ahmet Mithat-Namık Kemal karşılaştırmasının ve Namık Kemal’in Ahmet Mithat hakkındaki düşüncelerinin de ilmi bir eleştiride dikkate alınmaması gerektiği kanısındadır. Siyavuşgil’e göre Namık Kemal’in eleştirileri genellikle ifrata kaçan eleştiriler olarak nitelenebilecek bir içeriğe sahiptir, üstelik her iki

⁴ Söz konusu düşüncelerin yaygınlaşmasında Ahmet Hamdi Tanpınar’ın önemli bir etkisi vardır. Özellikle Yeni Türk Edebiyatı alanındaki araştırmacıların en önemli başvuru kaynaklarından birinin yazarı olan Ahmet Hamdi Tanpınar’ın bu durumu eserinde, “... O senenin 27 Haziran’ında *Tercüman-ı Hakikat*’ı çıkarmaya başlar. Gazete, saraydan her ay nakdi yardım görüyordu.” (Tanpınar,2006:408) ifadesiyle ortaya koyması, sonraki dönemlerde kanonik söylemin önemli bir parçası hâline gelmiştir. Görebildiğimiz kadarıyla Tanpınar’ın çalışmalarında dönemin farklı yayın organlarının saraydan nakdi yardım aldığıyla ilgili bir ifade yoktur. Ancak Ebuzziya ve Ahmet İhsan Tokgöz’ün ifadelerinden dönemin en önemli mecmualarından biri olan *Servet-i Fünun* dergisinin de saraydan aylık 3240 altın kuruş nakdi yardım aldığı bilinmektedir (Ebuzziya, 1989, s. 95; Tokgöz,1993, s. 104). Ancak bu durum, Tanpınar tarafından ifade edilmemiştir. Yine Ahmet Mithat’ın üniversite hocalığıyla ilgili Tanpınar tarafından ortaya konan düşünceler, sonraki dönemlerde çokça tekrarlanan ifadelere dönüşmüştür. Bu yaklaşımlara karşı Siyavuşgil’in yıllar önce dile getirdiği uyarılar edebiyat tarihimizde ne yazık ki uzun yıllar boyunca bir karşılık bulamamıştır.

sanatçı "... ayrı yollardan fakat aynı hedefe doğru yürümüş" kişiler olarak görülmelidir (Siyavuşgil,1946, s. 24).

Siyavuşgil'e göre Namık Kemal'in düşüncelerinin değerinin anlaşılabilmesi için Ahmet Mithat'ın halka yönelen ve halkı belli bir bilinç düzeyine yükseltmeyi amaçlayan çalışma biçimine ihtiyaç vardır. Kısacası sanatçıya göre Kemal'in "ateşli davetine koşma"nın ilk şartı Mithat'ın "gösterdiği mütevazi yolda yürümek"tir. Bu bakımdan Ahmet Mithat, "bize bu hakkı elde etmenin ilk şartını göstermiş ve bütün hayatını bize bunu öğretmeğe hasretmiştir." (Siyavuşgil,1946, s. 30)

Her yazarın kendi devrinin şartları içinde değerlendirilmesi gerektiği düşüncesini değerlendirmelerinin temeli yapan Siyavuşgil, Ahmet Mithat hakkındaki değerlendirmelerde dikkate alınması gereken çerçeveyi bir kere daha çizmeyi de ihmal etmez:

"İşte soğukkanlılıkla, aradan geçen uzun yılların kafalarda ve vicdanlarda yarattığı sükûnet ve sekinetle, Ahmet Mithat Efendi'nin hayatına, eserine ve tesirine baktığımız zaman, bu hayatın manasını ve bu hayat ile o eser arasındaki insicamı daha iyi anlıyoruz. İlk bakışta dağınık, hatta perişan gibi gelen bir ceht ve gayretin psikolojik vahdetini daha iyi kavriyoruz. Şüphesiz, bugün, bütün ilmi kavramağa insan ömrünün yetmediğini, aynı maharetle her telden saz çalmanın mümkün olmadığını biliyoruz. İhtisas bilgisini ansiklopedik malumata, derinleşmeyi genişlemeye, yaratmağı nakletmeye tercih ediyoruz. Ama gene bize bütün beşeri bilgilerin mebadisini öğreten ilkokul öğretmenini asla hor görmüyoruz." (Siyavuşgil, 1946, s. 25)

Ahmet Mithat hakkındaki düşüncelerini incelediğimiz Siyavuşgil'in, yazar hakkındaki en ilginç fikirlerinden biri de onun Osmanlı kültür havzası için bir "Rönesans adamı" işlevi gördüğünü ifade etmesidir.⁵ Siyavuşgil'e göre Ahmet Mithat'ın "hayatı ve eseri, bir Rönesans adamının

⁵ Cemil Meriç de yıllar sonra Siyavuşgil'in ifadesini aynen tekrarlayarak Mithat'ın bir Rönesans adamı olduğunu ifade edecektir: " Bu şartlar altında tek başına bütün bir devir olan Ahmet Mithat gelir. ... Ahmet Mithat bir Rönesans adamıdır. Doğulu olduğu için utanmayan tek fikir adamı.Max Müller'le lengerüstik üzerine tartışacak kadar geniş bir tecessüsü vardır." (Cemil Meriç, *Sosyoloji Notları*, s. 140) (Aynı hususu dile getiren bir inceleme için bkz. Selami ALAN, "Hâce-i Evvel ve Ahir": Cemil Meriç'in Nazarıyla Ahmet Mithat Efendi", *Yerel Tefekkürden Evrensel Düşünceye: Cemil Meriç*, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin:2021)

hayatı ve eseridir.” (Siyavuşgil,1946, s. 25). O, önüne “Garp medeniyet ve kültürü”nün, “insanlığın asırlarca biriktirdiği bilgi hazinelerini ser”diği bir isimdir. Ahmet Mithat, “Tanzimat’tan, hatta daha evvelerinden bile Garba meyleden hayatımızın bu kültüre ne kadar ihtiyacı olduğunu anla”mış, ve bu bilgi hazinesi karşısında “Rönesans adamlarında görüldüğü gibi bir dev hırsıyla, bütün bilgileri ihata etmek iştiyakı”yla davranmıştır. Bu bakımdan Ahmet Mithat, “Pic de la Mirandole’lar gibi, Leonardo da Vinci’ler gibi, Rabelais’ler gibi”, “medeniyet ve kültürün dönüm noktasında insanlığı saran, hatta yakıp kavuran bu ateşe kendini kaptırmıştır.” (Siyavuşgil,1946, s. 28) Ahmet Mithat’ın, Tanzimat’ın bir tereddüt ve yenilenme devri olduğunu, “karşısında duran medeniyetin asırların emeğiyle biriktirdiği dağlar boyunca bilgi ve asırların tesiriyle değişmiş bir hayat tarzı sunduğunu derinden kavradığı”nı (Siyavuşgil,1946, s. 29) belirten Siyavuşgil’e göre, Mithat; hayatı boyunca “bütün samimiyetiyle benimsediği bu bambaşka alemi etrafıyla kavramak iste”r ve bundan dolayı da “vücudu ve sıhhati gibi zinde olan alaka ve tecessüsü, sonsuz bir iyimserlikle, Garbı, bütünlüğü içinde, kavramağa çalış”ır ve yine bu yüzden “hiçbir mevzu, hiçbir tefekkür sahası ona cazibesiz görün”mez (Siyavuşgil,1946, s. 29).

“Rönesans Adamı” nitelemesiyle Osmanlı modernleşmesinin öncü isimlerinden biri olarak gördüğü Ahmet Mithat, sanatçıya göre aslında Batı düşünce tarihinde adları unutulmayan kişilerin üstlendiği görevi sessiz sedasız üstlenmiş bir isimdir. Bu yüzden Ahmet Mithat’ın tecessüsü kanatlanır ve “Rabelais’in bir teşbihiyle, çalı çırpı arasında dolaşan ateş gibi yorulmadan, zevkle ve iştahla, bütün bu sahalarda gezer. Sanki Gargantua’nın oğluna gönderdiği mektubu, talih, Ahmet Mithat Efendi’nin eline düşürmüştür.” Gargantua’nın mektubunda, birçok tavsiyelerden sonra, “... Oğlum, gençliğini tahsil ile, fazilet ile geçir. Kendini tabiatı tetkike ver. Balığı bilmediğin bir tek deniz kalmasın. Havadaki bütün kuşları, ormanlardaki bütün ağaçları, yerdeki bütün otları, toprağın altındaki bütün madenleri öğren. Hiçbir şey meçhulün olmasın!” öğüdünü verdiğini dile getiren Siyavuşgil, “Gargantua’nın devrinde bile bütün bunları öğrenmek için dev olmak lazımdı.” kanaatini ortaya koyar. Aradan geçen zamanın öğrenilecek, ikame edilecek bilgileri hiçbir beşerin tek başına üstlenemeyeceği kadar arttırdığına

işaret eden Siyavuşgil'e göre "... bir Rönesans adamının iştihakıyla Garb'ın bu muazzam müktesebatını kavramağa çalışan Mithat Efendi'nin bu hamlesini tam manasıyla bir kahramanlık, hatta bir nevi fedailik saymamak imkansızdır." (Siyavuşgil,1946, s. 29)

Üstelik ulaştığı bilgiyi değerlendirmesi bakımından da kendine has bir isimdir Ahmet Mithat: "O, enfiye kutularını biriktiren bir koleksiyoncu zihniyetiyle bilgi toplayanlardan değildir." ve ulaştığı "Her bilginin bir aksiyon tarafı olduğunu bilir ve öğrendiğini öğretmek için öğrenir." Bundan dolayıdır ki Ahmet Mithat'ta "hasisin altın küpünü gömmesi kabilinden egoist ve kısır bir halet-i ruhiyeye rast gel"mek mümkün değildir hatta tam aksine Mithat'ın "... kendi benzerlerine ve yurttaşlarına faydalı olmak için, bütün enerjisini, yarım asır müddetle, seferber ettiğini ve cömert tabiatının, bütün yurt içinde, yarım asır müddetle bir meşale gibi yandığını gör"ürüz. Kısacası, "Öğretmek için öğrenmek, ...Mithat Efendi'nin düsturu"dur (Siyavuşgil, 1946, s. 29). Rönesans adamlarının her işe sıfırdan başlama zorunluluklarını Ahmet Mithat'ın kaderi olarak sanatçıya göre Ahmet Mithat da "her işe başlangıçtan başlamayı prensip ittihaz etmiş bir adam" olmak zorundadır ve bu yüzden "... *Hace-i Evvel*'i de kaleme almak için, evvela kolları sıvayıp kendi evinde hocalık etmeğe başlamıştır." (Siyavuşgil, 1946, s. 30) Siyavuşgil'in Ahmet Mithat'ın *Hâce-i Evvel* yönüne ilişkin düşünceleri çerçeve bakımından diğer araştırmacı ve incelemecilerin söylediklerinden pek farklı değildir:

"Ahmet Mithat Efendi'nin öğretme gayreti, yalnız evinde ve dışarda mektep açarak ders vermekten ibaret kalsaydı, memleket büyük çapta bir hocadan mahrum kalırdı. Mithat Efendi, bilakis, memlekete büyük bir mektep nazariyle bakmış ve kürsüye geçip gür sesini halka duyurmak istemiştir. Muhterem bir muharririmizin dediği gibi ilkokulu evlerimizde açan Mithat Efendi'nin kürsüsü, matbuattır. Yurdun dört bucağına sesini yazı halinde ulaştırmağa çalışan Mithat Efendi'nin matbuat alemine girişi ve bu alemde ilk tecrübeleri adeta bir kahramanlık destanıdır." (Siyavuşgil,1946, s. 31).

Ahmet Mithat'ın bu görevi ifa ederken beklemediği zorluklarla mücadele etmek zorunda kaldığını belirten Siyavuşgil'e göre devrin mutaassıp düşünce biçimi, aşmak zorunda kaldığı sorunların başında

gelmektedir. Devrinde yazarın "... müspet ilme karşı olan bu imanı yüzünden, tekfir edil[diğini] ve zındık diye adı[nın] çık"tığını hatırlatan Siyavuşgil'e göre Mithat, "taassubun bir darbesini daha yememek için daima uyanık kalmış, ... hakikati neşretmenin yolunu bulmuştur." (Siyavuşgil, 1946, s. 32)

Ahmet Mithat'ın en büyük hizmetlerinden birinin basının bir güç hâline gelmesinde üstelendiği rol olduğuna dikkat çeken Siyavuşgil'e göre "... birtakım ücra hanların içine sığınmış bulun"an gazetelerin ve matbaaların kaderi, Ahmet Mithat'ın çabalarıyla tamamen değişmiştir. Siyavuşgil'e göre Türk matbuat tarihinde ilk defa "matbaayı Babıali'ye getirip Babıali'nin karşısına dik"erek "matbuatın dördüncü bir kuvvet olduğunu ilan" eden ve Babıali'yi basının toplandığı yer haline getirerek bu durumu sembolleştiren kişi de Ahmet Mithat'tır (Siyavuşgil, 1946, s. 31).

Siyavuşgil; bütün okumalarına, yoğun yazı hayatına rağmen Ahmet Mithat'ın dürüst bir yazar olduğunu, yazı sanatının inceliklerine ve namusuna sadık kalmaya çalıştığını ifade eder. Bu yüzdendir ki "Mithat Efendi, başkalarından yaptığı iktibasları, tırnak içinde gösterecek kadar ince düşünür. Sık sık mehaz göstermeyi de küçüklük saymaz. Yine sık sık gerek kendi aczine, gerek bahsini ettiği ilmin zaafına işaret ederek, okuyucuyu ikaz etmeyi de vazife bilir." (Siyavuşgil,1946, s. 33)

Kısacası Ahmet Mithat, Siyavuşgil için halkın içinden çıkan ve tüm gücünü yine halkın selameti ve mutluluğu için harcayan bir yazardır ve "Bütün ömrü, bize, iyiden, doğrudan ve güzelden geçen terakki yolunu göstermekle geç"en yazar için Siyavuşgil'in yaklaşımını özetleyen cümle, "Yarın Üniversitenin bahçesine dikilmesini temenni ettiğim heykeline 'Ahmet Mithat/ 1844-1912' ibaresini yazmak kafidir." (Siyavuşgil,1946, s. 40) cümlesidir.

Sonuç

Siyavuşgil'in, edebiyat tarihimizin önemli ve çokça tartışılan isimlerinden biri olan Ahmet Mithat hakkındaki düşüncelerinin olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle aynı yıl içinde düzenlenen Ahmet Mithat'ı anma toplantısında ortaya konan metinlerin, yapılan konuşmaların sanatçıyı etkilediği ve bu etkilenmenin de satırlarına yansıdığı görülmektedir.

Siyavuşgil'in bilimsel eleştiri anlayışına sahip bir bilim adamı sıfatıyla ortaya koyduğu bu düşünceler aslında sonradan ortaya çıkacak ve keskinleşecek Ahmet Mithat eleştirilerine de yıllar öncesinden verilmiş bir cevaptır.

Bu metinde ilgi çekici olan bir diğer husus da Siyavuşgil'in, Tevfik Fikret'in *Veli Baba* manzumesi hakkında ileri sürdüğü fikirlerdir. Bu manzumenin Fikret'in kaleminden Ahmet Mithat'a yazılmış bir tarziye olduğunu ileri süren Siyavuşgil'in bu yaklaşımını destekleyen ya da buna karşı çıkan değerlendirmelere rastlamak mümkün değildir. Tevfik Fikret-Ahmet Mithat ilişkisinin bilinen doğasına değişiklikler katacak ve çalışmada kısaca değinilmeye çalışılan bu husus üzerinde derinlikli incelemelere ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- Alan, S. (2021). "hâce-i evvel ve ahir": Cemil Meriç'in nazarıyla Ahmet Mithat Efendi", *yerel tefekkürden evrensel düşünceye: Cemil Meriç*, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Arkun, N. (2012). Sabri Esat Siyavuşgil. *Psikoloji Çalışmaları*, 7(0), 1-3.
- Çalmaz, F. (2013) *Cumhuriyet'in kurucular kuşağından bir aydın: Sabri Esat Siyavuşgil*, basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Evrin, S. (2012). Hocam Prof. Sabri Esat Siyavuşgil ve onun iç dramı. *Psikoloji Çalışmaları*, 7(0), 6-10.
- Fikret, T. (2020). *Bütün Şiirleri*, "Veli Baba", (haz. İsmail Parlatır, Nurullah Çetin), Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Meriç, C. (1999). *Sosyoloji notları*, İletişim.
- Necatigil B. (1995). *Edebiyatımızda isimler sözlüğü*, İstanbul:Varlık.
- Necatigil, B. (1968). "Bendeki Sabri Esat", *Varlık Dergisi*, s.728.
- Saçan, A. (2010). *Sabri Esat Siyavuşgil'in Yeni Sabah gazetesinde çıkan 1948-1950 yazıları (inceleme-metin)*, basılmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Siyavuşgil, S. E. (1974) *Yasar Nabi Nayır'a; Suut Kemal Yetkin'e [mektuplar]*, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Mektup Özel Sayısı, C: XXX, S: 274, s. 316-330.

- Siyavuşgil, S. E. (2007). Türk Dünyası ortak edebiyatı, *Türk dünyası edebiyatçıları ansiklopedisi*, C 7, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, s.619.
- Songür, Z. (1988). *Sabri Esat Siyavuşgil'in tiyatro ile ilgili nesirleri*, basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Tanpınar, Ahmet H. (2006). *XIX. asır Türk edebiyatı tarihi*, İstanbul:YKY.
- Tibet, Ahmet İ. Ö.(2018). İstanbul Halkevi Kültür dergisi (1943 – 1946), inceleme dizini, metin. basılmamış yüksek lisans tezi, *TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı*.
- Topçuoğlu, Elif E. (2013). *Sabri Esat Siyavuşgil'in Yeni Sabah Gazetesindeki (1951-1953) yazıları (inceleme - metin)*, basılmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Yaşar, N. (1968). Varan beş, *Varlık Dergisi*, s. 728.
- Us Hakkı T. (1955). *Bir jübilenin intibaları*, İstanbul: Vakit.
- Yalçın Hüseyin C. (1955). Hüseyin Cahit Yalçın'ın sözleri. *Bir Jübile'nin İntibaları: Ahmet Mithat'ı Anıyoruz*, (haz. Hakkı Tarık Us), İstanbul: Vakit.
- Ebuzziya T. (1989). Ahmet İhsan Tokgöz, *İslam Ansiklopedisi*, c. 2, s 94-95. İstanbul: TDV.
- Tokgöz, A. İ. (1993). *Matbuat hatıralarım*, İstanbul: İletişim.

Elektronik Kaynaklar

- Mazıcı, N. (1995). Öncesi ve sonrasıyla 1933 üniversite reformu, *Birikim Dergisi*, sayı 76, Ağustos-1995, <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-76-agustos-1995/2274/oncesi-ve-sonrasiyla-1933-universite-reformu/2767>, erişim tarihi 10.07.2021.